

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE KADININ SİYASAL YAŞAMDA KARŞILAŞTIĞI GÜÇLÜKLER

İnci TÜCCAROĞLU*

Öncelikle İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunları ve Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kadın Araştırmaları Derneği ve UNESCO Milli Komitesinin düzenlemiş olduğu "Akdenizli Kadınlar ve Demokrasi" konulu Uluslararası toplantıya katılmamızın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti açısından büyük anlam ve önem taşıdığını belirtmek istiyorum. (ve bize bu fırsatı sağlayan organizatörlere özellikle Sayın Prof. Dr. Necla Arat'a teşekkür etmek istiyorum.)

Konum. KKTC'nde kadının siyasal yaşamda karşılaştığı engeller ve güçlükler. Kadının siyasal yaşama katılım mücadelesi verdiği tüm ülkelerde, karşılaşılan güçlükler birbirine çok benzemektedir. Ben sizlere siyasal yaşamda Kıbrıs Türk Kadını ile ilgili bilgiler vermek, kadınıımızın siyasal arenada göğüslemek zorunda bırakıldığı güçlükleri, karşı karşıya kaldığı engelleri, uzun yıllar aktif siyasetin içerisinde olan bir kişi olarak anlatmak istiyorum.

Kıbrıs Türk Kadınının siyaset sahnesiyle tanışması çok eskilere dayanmamaktadır. Uzun yıllar sömürge idaresinde olan Kıbrıs'ta, toplumumuz kendi içine dönük olarak yaşamak zorunda kalmıştır. Erkeklerin bile siyaset yapamadığı bu dönemde, Kıbrıs Türk Kadınının yaşam savaşı veren toplumu içerisinde siyaseti aklından dahi geçirmesi mümkün değildi. 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ile Kıbrıs Türk Kadını seçme seçilme hakkını kullanabilme fırsatını elde etmiş, böylelikle kadınıımızın siyaset sahnesindeki serüveni başlamıştır. İlk genel seçimlerde Cemaat Meclisine tek kadın seçilmiştir. Aynı dönemde temsilciler meclisine, "ölen kocasının yerine aday gösterilip seçilen ikinci kadını görüyoruz. 1960-75 arası 15 yıl gibi uzun bir aradan sonra 1975'te siyasette üçüncü kadın, eczacıları temsilen Kurucu Meclis'e atanıyor. Ve yine 15 yıl kadinsiz bir dönem. Nihayet 1990 seçimlerinde ise iki kadın aday milletvekili seçilmeyi başarabiliyor. 1993 seçimlerinde ise 50 üyeli

* KKTC Başbakan Yardımcılığı Kadın ve Aile Birimi Başkanı.

parlamentodaki kadın parlamenter sayısı üçe çıkararak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Meclisi'ndeki kadın temsiliyet oranı %6 olmuştur ve ilk kadın bakan bu dönemde atanmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, kadımlarımız seçme hakkını kullanmak için teşvik edilirken, seçilme hakkı için teşvik ve özendirme ondan esirgendiği için kadın seçiyor ama seçilemiyor, yönetiliyor ama yönetemiyor. Kadın çok büyük bir potansiyel güç olmakla birlikte, ne yazık ki bu gücünü kendisi için kullanma olanağını hiç bulamamış, hep erkeğin seçilmesi için destek vermiştir. Ülkemizde bugüne kadar siyasal alan, kadınlar açısından cinsiyet ayrımının en yoğun yaşandığı alan olmuştur. Siyaset erkek işidir görüşü ile kadın hep siyasetten uzak tutulmuştur.

"Elinin hamuru ile erkek işine karışma" sözü zannediyorum en çok siyaset için geçerli olmuştur.

Ancak, Kuzey Kıbrıs'ta kadınların siyasete ilgi ve katılım oranı yavaş yavaş artmaya başlamıştır. Yine de sosyal alanlarda ve sivil toplum örgütleri içerisinde büyük etkinlik gösteren kadınlarımızın, siyaset alanında aynı etkinliği gösteremediği ve siyasete hâlâ daha o kadar da istekli olmadığı görülmektedir. En son 1993 yılında yapılan seçimlerde kadın aday sayısının %8-10 oluşu bunu kanıtlamaktadır.

KKTC'nde yasal olarak kadının siyasete katılımında hiçbir engel yoktur. ancak toplumsal cinsiyet rolleri engel oluşturmaktadır. Kadının siyasette karşılaştığı güçlüklerin temelinde ülkelerin kültürleri, ataerkil olma özellikleri rol oynamaktadır. Ataerkil ailelerden gelişimiz ve kadınlar için biçilen roller, ev kadınlığı, annelik ve iş yaşamı gibi rollerle sınırlı kalmaktadır. Kadının hayatının özeti iş ve ev arasındaki koşuşturma, zaman yetersizliği ve parçalanmışlıktır. Kadının bu görevlerine ek olarak aynı zamanda siyaset yapması, zaman ve enerji ayırması mümkün olamamaktadır. Siyaset yapması için erkeğe oranla birkaç kat daha çaba sarfetmesi gerekmektedir. Doyasıyla yıllardır erkek egemenliğinde ve erkeğin koşullarına göre düzenlenen siyaset ve siyasi partilerde kadının savaşımı çok zor olmakta ve tüm bunlar kadının karşısına güçlükler ve engeller olarak çıkmaktadır.

Bunun bilincinde olmak, cesur olmak ve siyasetin çeşitli kademelerinde kapıları çok güçlü bir biçimde zorlamak gerekmektedir. Kıbrıs Türk Kadını özellikle son birkaç yıl içerisinde, var olan potansiyeli ile, kendini yaşam koşullarına tutsak eden zincirleri kırma yönünde kararlılık göstermekte, cesaretle mücadele etmektedir. Hatta bu yönde bazı kadınlarımız, aile içinde demokrasiyi sağlayarak ailesinin desteğini almıştır. Bu kadınlarımız şimdi parti desteğini almak için güçlü bir işbirliği ve dayanışma içerisine girmektedir. Sevinçle söyleyebilirim ki KKTC'nde seçimlere çok az bir zaman kaldığı bugünlerde

böyle bir çalışma başlatılması yönündeki düşünceler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu dayanışma desteklenip güçlendirilirse ve partilere bir baskı unsuru olarak kullanılabilirse, KKTC'nde siyasal yaşamda, kadın temsiliyetini artırma mücadelesinde ciddi bir ilerleme olacaktır.

Toplumsal engelleri aşip, siyasi partilerde aktif görev alabilen kadınlarımızın bu kez siyasal parti içerisindeki mücadelesi başlamaktadır. Siyasi partiler içerisinde de kadınlara belli roller ayrılmaktadır. Bu roller, partiye oy getirme ve erkeğin destekçisi olma gibi rollerdir. Kuzey Kıbrıs'ta siyasi partilerin hemen hepsinin kadın kolları veya kadın komisyonları vardır. Partiler, kadın kollarını oluştururken amaç, kadını siyasete kazandırmak olmamıştır. Amaç, partiye kadınlar arası ilişkilerden yararlanılarak oy kazandırmak ve partinin kadın destekçilerini artırmak olmuştur. Yani kadın, militan, erkeğin destekçisi oy getiren ve oy deposu olarak görülmüştür.

Diğer yandan, kendimizi de sorgulamak gerekirse, partilerde yer alan kadınlarımızın, siyasette kadın katılımını çoğaltmak, fikirler üretmek, siyasi gündemde söz sahibi olmak gibi nedenlerle girmesi gerekirken, üzülerak belirtmeliyim ki partili kimliği nedeniyle daha çok siyasete katılan bir yakınına örneğin kocasına, babasına veya kardeşine destek olmak için girmektedir.

Hemen hemen hiçbir kadın kendi adına siyaset yapmak için aktif siyasete girmemiştir. Az sayıda da olsa, kendi adına siyaset yapmak için partilere katılmak isteyen kadınlarımız çeşitli nedenlerle engellenmişler, destek görmemişlerdir.

Kıbrıs Türk Kadını olarak, siyasal yaşama katılımında bugüne kadar ki hatalarımızın artık farkındayız. Önümüze konan engellerin aşılması için biz kadınların da yeterli çabayı göstermediğinin bilincindeyiz ve tüm bunlara nokta koymak kararlılığımızdayız. Her alanda olduğu gibi, siyasete de kadın bakış açısını getirmek, kadınca söylem geliştirmek ve bu yolda bir hedef belirlememiz gerekmektedir. KKTC'nde kadın artık, güç birliği yapıp, bu gücünü ve potansiyelini öncelikli hedefi olan siyasette kadın temsiliyetini sağlamak için harcamalıdır.

Kadın işbirliği ve dayanışması ile toplumumuzun yarısını oluşturan ve eğitim düzeyi yüksek olan kadınlarımızın bunu başarabilmesi zor olmayacaktır. Ben buna kişisel olarak inanıyorum ve bu somüt iki örnekle bu inancımın nedenini açıklamak istiyorum. KKTC'nde çok güçlü ve etkin bir kadın hareketi vardır. Aynı zamanda güçlü bir kadın işbirliği ve dayanışması vardır. Bu, Kıbrıs Türk Kadınının bugüne kadar siyasetin dışında birçok hakkına sahip çıkmasına ve önemli kazanımlar elde etmesine yol açmıştır. Örneğin Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi, KKTC Meclisinden kadın dayanışmasının, kadın kararlı-

liğin ve baskısının sonucunda 1996 yılında oy birliği ile geçmiştir. Bununla da kalmayarak yasalarımızın bu sözleşmeye uyum sağlaması ve izleme komitesi kurulması kararının alınmasını da sağlamıştır. Yine Aile Yasası, kadın-erkek eşitliğini tam anlamıyla sağlayacak şekilde düzenlenerek, Meclis Komitesinin gündemine almıştır ve kısa bir süre sonra görüşülmeye başlanacaktır. Meclisimizde şu anda erkek bakış açısı hakim olsa da bu yasanın oy birliği ile geçeceğinden umutluyuz*. Bu somut başarılar, kadınların kadın için siyasi görüşlerini bir kenara koyarak parti yönetimlerini de ikna ederek bir araya gelmesi ile elde edilmiştir.

Dolayısıyla bugüne kadar siyasi kazanımlar elde edemememizin, meclisimizde yeterli kadın temsiliyetini sağlayamamamızın nedeni özellikle siyasi kimliği olan kadınların parti yönetimleri ile ters düşmekten çekinmesidir. Ortak bir hedef için, bir araya gelememesidir. İşbirliğini sağlayamamasıdır. Bu kadın hakları için mücadele eden bizlerin büyük hatasıdır. Bu hatayı düzeltmek de yine öncelikle bizlere düşmektedir. Görüyoruz ki kadınlarımız siyasi haklar konusunda bilinçlendikçe aday olarak katılım isteği çoğalmaktadır. O halde aday kadınlarımızı seçtirmek için kadınların ortak bir görüş belirlemesi gerekmektedir. Özellikle seçim yasasında yapılan değişikliğin ortak bir görüş belirlemeye olanak sağlaması kadınlar için büyük fırsattır ve bu fırsatı değerlendirmemiz gerekmektedir. Zaten bu doğrultuda özellikle sivil toplum örgütleri partiler üstü bir yaklaşımla hangi siyasi partiden aday olursa olsun, kadın adayların desteklenmesi yönünde işbirliği yapmak için ciddi şekilde düşünmeye başlamıştır.

Kadın, eşitlik ve demokrasi için mücadele ettiğine göre gerek toplum içerisinde gerekse siyasi partilerde karşılaşacağı engellerle savaşmak zorundadır. Zaten kadın hep bir yerlere gelebilmek için, karar mekanizmalarına katılmak için mücadele vermiyor mu? O halde bu mücadelede kaybedecek de hiçbir şey yok ama kazanabilecek çok şey var diye düşünüyorum.

Kuzey Kıbrıs'ta tüm siyasi partilerde kadınlar, parti yönetiminin seçiminde, karar verme süreçlerinde söz sahibi olabilmek için mücadele vermektedir. Kadınlar partiler içerisinde çok büyük bir haksızlığa uğramakta, erkekler idari işleri yürütüyoruz diye zamanın çoğunu parti merkezlerinde geçirirken partiye oy toplamak için arazide olan, ev ev dolaşan kadınlar olmasına karşın çok az sayıda kadın, delege olarak oy kullanabilmektedir. Aynı zamanda yine çok az sayıda kadın aday olabilmektedir. Hatta aday olabilen kadınlarımız, parti menfaatleri öyle gerektirdiği, parti menfaatlerini korumak sadece kadınlardan istenildiği için baskılarla adaylıktan geri çekilebilmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta bunlar siyasal yaşamda yaşanan gerçeklerdir.

* Tasarı 26.1.1998 tarihinde yasalaşmıştır.

1993 seçimleri yeterli olmamakla beraber kadınların o yıla kadar ki en yüksek katılım oranı olmuştur. Dört büyük parti de kadın aday göstermiştir. Üç parti birer kadın seçtirerek, meclise üç kadın parlamenter girmiştir.

Gerek adayların seçilmesi sürecinde gerekse seçim dönemlerinde kadınlarımız birçok güçlüklerle karşılaşmaktadır. Seçim listeleri ister merkezi sistemde olsun ister ön seçimle oluşturulsun kadınların genellikle ön sıralara çıkmasına izin verilmemektedir. Kadınlar engellemelerle mücadele edememekte kenarda kalmayı tercih etmektedir.

Aday adaylığında herhangi bir engelleme yoktur. Hatta kadın aday adayların çokluğu, parti için partinin kadınlar tarafından ne kadar çok desteklendiğini göstermesi açısından övünç nedeni olmaktadır. Ama, aday olma gündeme geldiğinde her şey değişmektedir. Öncelikle seçici kurul hep erkeklerden oluşmaktadır. Doğal olarak da hep erkeklerin istedikleri ve menfaatleri gözletilmektedir. Parti menfaatlerinin ve dengelerinin korunması konusunda özveri ise hep kadınlardan beklenmektedir. Örneğin Lefkoşa bölgesindeki 22 kişilik aday listesine en çok iki kadın girebilmektedir. Adaylar ön seçimle de belirlense kadınlar açısından sonuç değişmemektedir.

Çünkü kadın ve erkek delege sayısı arasında da büyük fark vardır. Çoğunluğu erkek olan delegelerin seçimi, yer ve zaman açısından erkeklerin koşullarına göre düzenlendiği ve bu koşullara uyabilen az sayıda kadın olduğu için, delegeler üzerinde söz sahibi yine erkekler olmaktadır. Göstermelik bir demokratik ön seçim yapılsa dahi delegelerin hür iradesinin yansımaya izin verilmemekte, hatta kadınlarımız rakip ve tehlike görüldüğü için çirkin ve doğru olmayan tanımlamalarla karalanmakta ve engellenmektedir. Seçim listelerine başarıya girebilen kadınlarımızın bu kez aday sıralamasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Seçim listesindeki sıralarını beğenmedikleri için, parti içerisinde erkek adayların çıkardığı büyük huzursuzluğun, partiden istifa etme tehditlerine kadar gidebilen huzursuzluğu, ortadan kaldıracabilecek adaylar olarak önce kadınlar düşünülmektedir. Siz son sırada da olsanız kazanırsınız gibi kadını desteklemekten uzak ama erkek adayı destekleyen tavırlarla üst sıradaki kadın adaylardan yerlerini erkek adaylara bırakması istenmektedir. Ben de, diğer bazı aday arkadaşların da böyle önerileri kabul etmediğimiz için seçimler esnasında o adaylar tarafından hedef alındık.

Seçim kampanyaları döneminde de kadın propaganda faaliyetlerinden dışlanmakta, güçlüklerle karşılaşmaktadır. Kadınlar yıpratılmak ve seçmene hedef yapılmak için hiç yapmadığı davranışlar ve söylemediği sözlerle itham edilmektedir. Dedikoduyu kadına özgü bir alışkanlık gibi göstermekle beraber, kendileri, kadınlar aleyhine, tek nedeni yıpratmak olan gerçeğe ilgili olmayan dedikodu üretmektedirler.

Seçim propaganlarında kadınlara konuşma hakkı verilmemekte, kadın aday bu hakkı alsaydı bile kısa konuşma yapması konusunda ikazlar almaktadır.

Kadın için bir başka ama çok önemli olarak gördüğüm sorun maddi kaynak sorunudur. Öncelikle partinin maddi imkanlarından erkekler yararlanmaktadır. Kadın ise daha çok kendi imkanlarını kullanmak zorunda kalmaktadır ki, bu siyasette kadın için caydırıcı olmaktadır.

Kadınlar ancak %30-35 oranında bir temsil hakkını elde ettiği zaman siyasetin gündemine etki edebilecek, siyasetin niteliğini değiştirebilecektir. Aksi halde siyasette çoğunluğun görüşü, erkek bakış açısı hakim olmaktadır. Bugün kendi Meclisimize baktığımız zaman, Kıbrıs Türk Kadını üç kişi ile temsil ediliyor. Bu nedenle ancak fikirler bazında katkı yapabiliyorlar, haklarımızı savunabiliyorlar ama kadın hakları ile ilgili herhangi bir yasa gündeme geldiği zaman, karar verecek kişiler erkekler oluyor.

Günümüz demokrasinin en çarpıcı ögesi kadının, siyasal temsilini mutlak zorunluluk olarak kabul etmesi ve bunu Devlet politikasına dönüştürmeyi amaçlamasıdır. Bu bağlamda bizler de siyasal süreci kadını da içerecek şekilde yeniden tanımlamalıyız. Kadınların, seçme hakkını kullanmakta gösterdiği teşvik yöntemlerini, kadının seçilmesi için de yaşama geçirmeliyiz. Eğer bir toplumda yetki, sorumluluk ve güç, cinsler arasında eşit paylaşılırsa, ancak o zaman o toplumda kadın-erkek eşitliğinden söz edilebilir.

Sonuç olarak kadın, erkeklerle eşit olmak istiyorsa, bunun yolu siyasettir. Türk Kadınına Atatürk'ün kazandırdığı siyasal hakları, 200'li yıllara yaraşır bir kimliğe kavuşturmak, bu uğurda mücadeleden yılmayan kadınıma olduğu kadar erkeğimize, erkeğimize olduğu kadar da Devletimize kalıyor.